

Kapitel 1

Altings ulidelige klarhed

– om Syndefaldsmyten

*Den hæsleige snude, orets sorte tragt,
den skaldede nakke og skabede ryg,
halens nøgne orm der kryber ved forpoterne
– alting står prentet med samme ulidelige klarhed for mit syn.*

Poul Ørum: "Rotten".

Sådan skriver Poul Ørum i sin novelle "Rotten" (1961), og man ser, hvordan forfatteren både i den sproglige form og i sit indhold er bevidst om de allusioner, teksten rummer i forhold til den syndefaldsmyte, der ligger bag. De hvislende s-lyde skaber den allitteration, der bringer tanken hen på den krybende slange, som lokkede og fristede mennesket til at spise af æbler og dermed få kundskab. At det i novellen er en lille drengs møde med døden i en rottes skikkelse, viser blot de kunstneriske muligheder. Man aflæser med det samme det metaforiske stof og ved, at dette øjeblik er et kundskabsøjeblik for drengen. Her lærer han noget afgørende nyt, her sker der et epokegørende skred i hans bevidsthed, så han i denne sammenhæng oplever "klarhed".

Syndefaldsmyten, som er en af den kristne mytologis grundtekster, handler netop om at opnå klarhed – eller med et andet ord kundskab. Men at der skulle være tale om en "ulidelig klarhed", virker unægteligt som et paradoks. For hvordan kan klarhed være ulidelig? Det giver umiddelbart ingen mening. Men når man har læst Syndefaldsmyten og de litterære

tekster, der knytter sig til myten i dette kapitel, forstår man hvorfor!

I myten lever Adam og Eva for de spiser af "Kundskabens Træ" sammen i barnlig uskyld og nøgenhed. Nøgne, i konkret forstand, men også mentalt nøgne, da der står, at de ikke bluedes, dvs. var uden blusel – altså uden skam. Begrebet skam hentyder til vort køn, og mentalt er Adam og Eva skamløse eller kønsløse.

De er endnu som børn, tilsyneladende tomme for andet end følelsen af uendelig godhed og uendeligt liv. De lever og spiser af "Livets Træ", og som børn har de kun bevidstheden om evigt liv.

For syndefaldet har Adam og Eva så at sige én bevidsthed eller lever måske snarere i en tilstand af ubevidsthed, da der i deres harmoniske og usplittede univers kun findes det gode, livet og kønsløsheden.

Efter syndefaldet indtræder kundskaben eller den form for bevidsthed, der bringer dobbeltheden eller spaltningen ind i verden. Da de fristes og spiser af "Kundskabens Træ", hvilket Gud har forbudt dem, får det skelsættende

betydning. De får kundskab om nogle forhold, der bliver epokegørende.

I hvert fald skal tre forhold nævnes i denne sammenhæng: spaltningen mellem *godt og ondt*, spaltningen mellem *mand og kvinde* og spaltningen mellem *liv og død*.

De tekster, der er valgt til dette kapitel, handler hver for sig om et eller flere af de tre forhold, og alle tekster er skrevet med en bevidsthed om deres allusioner til myten.

Spaltningen mellem godt og ondt. I myten lokker slangen: "Gud ved, at når I spiser deraf, åbnes eders øjne, så I bliver som Gud til at kende godt og ondt!".

At kende godt og ondt. Før var deres verden uspaltet, en udelelig godhed uden ondskab. Efter syndefaldet lægges der en tung byrde på deres skuldre, en etisk fordring om at skelne. Det gør livet en hel del mere kompliceret, og at Adam og Eva øjeblikkeligt havner i et dilemma, ser vi, da de i deres syndsbevidsthed skjuler sig for Gud, og de begge oven i købet lægger skylden fra sig. Adam peger på Eva, og Eva på slangen som den skyldige.

Spaltningen mellem mand og kvinde. "Da åbnedes begges øjne, og de kendte, at de var nøgne".

De ser nu hinandens nøgenhed og bliver bevidste om deres køn. Før levede de i en uskyldighedstilstand, i en paradisisk uberørthed – i en, må vi formode, legende og ubekymret tilstand af kønslig indifferens. Sådan vil mange gerne forestille sig paradiset.

Myten antyder flere voldsomme konsekvenser af at have brudt Guds forbud. Angsten nævnes, og om den angst blót er angsten for Gud og Guds dom, eller om den også refererer til det element af angst og forvirring, der er forbundet med, at kønsbevidstheden indtræder, kan vi ikke vide. Men myten rummer begge aspekter og åbner for et stort metaforisk spillerum.

At blive kønsbevidst synes i det hele taget at

rumme store problemer. Adam og Eva dækker sig til og signalerer dermed skyld. Tidligere var vi inde på, at køn også refererer til ordet skam. Så vi lærer i myten, at er vi skamfulde, er vi også skyldige. Det kønslige er altså forbundet med skyld.

Modsat gælder, at er vi skamløse, er vi uskyldige. Det "kønslose" barn er jo netop uskyldigt.

Spaltningen mellem liv og død. "Den dag du spiser deraf, skal du visselig dø!" siger Gud til Adam. Det skulle ikke forstås bogstaveligt som en øjeblikkelig død. Før syndefaldet levede Adam og Eva af Livets Træ. De levede dermed uendeligt eller udødeligt. Da de spiser af Kundskabens Træ, får de bevidsthed om døden, de ved nu, at døden er uomgængelig – også for dem. Livet er ikke længere en tilstand af evig og udødelig nutid, men forgængeligt og dermed en kæde af begyndelse og afslutning.

Dette mytestof lever i større eller mindre grad i det menneske, der er vokset op i den kristne kulturkreds, og allusionerne til Syndefaldsmyten er overvældende i litterær sammenhæng. Det skyldes ikke kun, at vi har lært at forstå og aflæse denne fantastiske fortælling, men snarere, at Syndefaldsmyten symbolsk set er alle menneskers erfaring, og derfor er netop denne myte genkendelig og umiddelbart forståelig for mange.

Syndefaldsmyten er alle menneskers erfaring, fordi alle i en eller anden forstand gennemlever myten.

Barndommen opfattes ideelt set som et paradisisk rum med et uendeligt og udeleligt perspektiv. Vi kender endnu ikke til ondskaben, vi lever uden skam og er ikke rigtig bevidste om dødens realitet. Sådan erindres barndommen, og sådan aftegnes den ofte i den litterære sammenhæng. Når barnet bliver ældre, får det kundskab. Symbolsk set spiser det af æblet, og pludselig er intet længere som før. Den nye kundskab kan opleves som voldsom, for den

åbner for nye erkendelser, hvis konsekvenser man nogle gange helst var foruden. Og her er vi så tilbage ved Ørum-citater, hvor han taler om altings ulidelige klarhed. Det er ikke altid nemt og problemfrit at få indsigt og kundskab. Det kan være hårdt og brutalt, men ingen kan forblive i barnestadiet – i hvert fald ikke som voksen – for det ville være skamløst at være voksen, men té sig som et barn!

Alligevel lever drømmen om det tabte paradis fortsat – også i kunsten. Drømmen om at slippe tilbage til før-synden kan opleves i flere af bidragene i dette kapitel. F.eks. i det overraskende paradoks hos Niels Thomsen: "*hvem skulle have vidst at det evige liv kom før døden*" eller i de sanselige drømmebilleder i Sophus Clausens "Det tabte paradis".

Et sidste aspekt, der skal berøres her, og som litteraturen i høj grad er sig bevidst i sine allusioner, er at pege på myten som *faldmyte*. Det ligger selvfølgelig i selve udtrykket *Syndefaldet*, men ud over at der i faldet ligger et meget anvendt metaforisk billede, knytter faldmotivet sig også til flere af bogens efterfølgende græske myter, som tematiserer et fald. Der er især i myten om Ikaros, men også i myterne om Pygmalion og Narcissus tale om, at mennesket så at sige udfordrer Gud eller guderne.

Adam og Eva "*bliver som Gud*" til at skelne godt og ondt. De går ind på Guds enemærker, handler mod hans lov – og straffes derfor. Også i de græske myter straffes mennesket for at handle i overmod mod guderne. I deres overmod begår de *hybris* og straffes med *nemesis*.

Syndefaldsmyten er altså både en skabelses- og faldmyte. Som element i dette forløb er desuden integreret en *overgangsmyte*. Hvor barnet for syndefaldet ikke alene er i naturen, men også lever efter sin natur, så tilføjes der efter syndefaldet et element af kultur. Der tilføjes

som tidligere nævnt et etisk aspekt vedrørende godt og ondt, hvilket efterfølgende medfører regler for omgang og moral. Man kunne måske til de tidligere nævnte former for spaltning tilføje, at der sker en spaltning mellem følelse og intellekt.

Vælger man endelig at anskue myten i et udviklingspsykologisk perspektiv, kan man sige, at mennesket udvikler sig fra en barnlig, driftsorienteret fase, til en fase hvor realitetsorienteringen indtræder, og over-jeg'et introducerer de regler, der gælder i almindelighed, når den barnligt-skamløse fase konfronteres med forskrifter udefra.